

Ταυτότητες διάσπασης του κόσμου της εργασίας

4.04.18

Ταξική συνείδηση και σύγχρονη εξατομίκευση

Μια σειρά αλλαγές έχουν συμβεί τις τελευταίες δεκαετίες στις κοινωνίες του ολοκληρωτικού καπιταλισμού της εποχής μας. Το εργατικό κίνημα δεν κατάφερε να αποκρούσει την επίθεση του κεφαλαίου ενάντια στα εργατικά δικαιώματα, τον κατακερματισμό και την εξατομίκευση στις εργασιακές σχέσεις. Η ελαστικοποίηση και η προσωρινότητα της εργασίας, η μακρόχρονη ανεργία δυσκολεύουν την συγκρότηση σταθερής εργασιακής αναφοράς. Παράλληλα με αυτές τις αλλαγές έχει υποχωρήσει και η ιδέα μιας συνολικής αντίληψης για την κοινωνία και ενός προτάγματος συνολικής επαναστατικής ανατροπής. Από το μεταμοντέρνο «τέλος των μεγάλων αφηγήσεων», αυτές που έχουν πληγεί πιο πολύ είναι ο κομμουνισμός και οι καθολικές απελευθερωτικές δυνατότητες της σύγχρονης εργατικής τάξης με όλη την ποικιλομορφία της. Οι υπόλοιποι –οι εθνικισμοί (κυρίαρχοι ή μειονοτικοί), οι θρησκείες, ο φασισμός– με τις απαραίτητες προσαρμογές, καλά κρατούν, με φόντο την καθημερινή πρακτική και ιδεολογία της δικτατορίας της αγοράς και του εξατομικευμένου και κατακερματισμένου ανθρώπου.

Μέρος αυτής της κατάστασης είναι η εμφάνιση κινήματων (πολλές φορές μαζικών και μαχητικών) **χωρίς μακροπρόθεσμο και συνολικό ορίζοντα, προσκολλημένα στο άμεσο και στο μερικό.** Προβλήματα όπως η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, ο ρατσισμός και το προσφυγικό, οι διακρίσεις με βάση το φύλο και τον σεξουαλικό προσανατολισμό αντιμετωπίζονται **μονοθεματικά και ταυτοτικά.** Η καταλήστευση της φύσης ξεκόβεται από την κερδοφορία του κεφαλαίου, η αλληλεγγύη στους πρόσφυγες από τους πολέμους και τον ιμπεριαλισμό, οι διακρίσεις κατά των μεταναστών από την αναζήτηση φτηνής εργατικής δύναμης και οι έμφυλες διακρίσεις από την γενικευμένη εμπορευματοποίηση και εκμετάλλευση του ανθρώπινου σώματος από το κεφάλαιο.

Το νέο που φέρνουν τα επιμέρους ταυτοτικά κινήματα δεν είναι η αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης σε όλες της τις εκδηλώσεις αλλά η αποσύνδεσή τους από την εκμεταλλευτική ουσία της αστικής κοινωνίας

Κατακερματισμός αντί για ενοποίηση

Ο καπιταλισμός, περισσότερο από κάθε άλλο σύστημα. αντικαθιστά «την καλυμμένη με θρησκευτικές και πολιτικές ψευδαισθήσεις» εκμετάλλευση, με την παρουσίασή της «απροκάλυπτα, αναίσχυντα, άμεσα και βάνουσα», υπογράμμιζαν οι Μαρξ-Ένγκελς στο **Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος.** Ωστόσο αξιοποιεί, ενσωματώνει προσαρμόζοντάς τις, οποιεσδήποτε προκαταλήψεις, θρησκευτικές αντιλήψεις, παραδόσεις και συνήθειες με σκοτεινό παρελθόν που ο διαφωτισμός είχε υποσχεθεί να εξαλείψει. Επίσης, η κάθε αστική τάξη επιδιώκει να διχάζει τους εκμεταλλευόμενους μεταξύ τους και να τους

ενώνει υπό τη δική της ηγεμονία, γι' αυτό διαιωνίζει όσες διαιρέσεις κληρονομεί από το παρελθόν και δημιουργεί νέες «φυσικές» ιεραρχίες μέσα στην εργατική τάξη (εθνικές και εθνοτικές, θρησκευτικές, ηλικιακές, φυλετικές, φύλου, κ.ά.). Στο φόντο της εκμεταλλευτικής ουσίας του καπιταλισμού, που είναι η απόσπαση υπεραξίας από τους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, παραμένουν ή γεννιούνται πολλές άλλες αντιθέσεις, ζητήματα και πολλαπλές καταπιέσεις.

Ο αναγκαίος συνδυασμός της αντίθεσης κεφαλαίου-εργασίας (που δεν είναι ποτέ καθαρή) με πολλές άλλες δεν είναι ανακάλυψη του 21^{ου} αιώνα ή της δεκαετίας του 1970. Το επαναστατικό εργατικό κίνημα δεν ήταν ποτέ μονοθεματικό. Η πάλη ενάντια στην αστική τάξη συμβάδιζε εξ αρχής με την πάλη ενάντια στη φεουδαρχία και τη μοναρχία, την εθνική καταπίεση, την αποικιοκρατία, τη θρησκευτική καταπίεση και τον σκοταδισμό, με τον αγώνα για δημοκρατία, εθνική αυτοδιάθεση, ισότητα φύλων και φυλών και καθολική απελευθέρωση. Ο Λένιν από το 1903 αντιτάχθηκε στους «οικονομιστές» της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας που περιόριζαν την εργατική πάλη στους επιμέρους αντιεργοδοτικούς οικονομικούς αγώνες, γράφοντας στο **«Τι να κάνουμε;»** για την καταπίεση από την απολυταρχία: «Και μια που η καταπίεση αυτή ασκείται πάνω στις πιο διαφορετικές τάξεις της κοινωνίας, μια που εκδηλώνεται στις πιο διαφορετικές σφαίρες της ζωής και δράσης, και στην επαγγελματική, και στη γενική κοινωνική και στην ατομική του πολίτη, και στην οικογενειακή, και στη θρησκευτική, και στην επιστημονική κτλ. δεν είναι ολοφάνερο πως δεν θα μπορέσουμε να εκπληρώσουμε το καθήκον μας, το καθήκον της ανάπτυξης της πολιτικής συνείδησης των εργατών, αν δεν αναλάβουμε την οργάνωση ενός ολόπλευρου πολιτικού ξεσκεπάσματος της απολυταρχίας;».

Οι αγώνες για την ισοτιμία των φύλων απέναντι στο κράτος και στο κεφάλαιο και για το ξερίζωμα προαιώνιων προκαταλήψεων για την κατωτερότητα της γυναίκας ήταν εξ αρχής αναπόσπαστο στοιχείο του σοσιαλιστικού εργατικού κινήματος (η ίδια η 8^η Μάρτη καθιερώθηκε σε ανάμνηση της μεγάλης απεργίας των γυναικών που εργάζονταν στα κλωστοϋφαντουργεία της Νέας Υόρκης το 1857). Όσον αφορά στο ζήτημα του ρατσισμού οι ΗΠΑ είναι μία χώρα που η καπιταλιστική ανάπτυξη συνδέθηκε στενά με το φυλετικό ζήτημα, τον ρατσισμό (θεσμικό και μη), την υπερεκμετάλλευση Αφροαμερικανών και μεταναστών καθώς και την εξόντωση και περιθωριοποίηση των ιθαγενών Ινδιάνων. Το εργατικό κίνημα τάχθηκε από νωρίς υπέρ της κατάργησης της δουλείας. Αργότερα, όταν η φυλετική καταπίεση και τρομοκρατία πήρε άλλες μορφές, οι IWW (Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου) -η επαναστατική συνδικαλιστική πτέρυγα του εργατικού κινήματος των ΗΠΑ των αρχών του αιώνα (ιδρύθηκαν το 1905)- αντιτάχθηκαν στο ρατσισμό και στη Κου Κλουξ Κλαν. Οι IWW οργάνωναν στις τάξεις τους τούς ανειδίκευτους εργάτες ανεξαρτήτως φύλου, φυλής και καταγωγής, που αποκλείονταν από την επίσημη συνδικαλιστική ομοσπονδία (AFL): ιρλανδούς ανθρακωρύχους, κινέζους εργάτες σιδηροδρόμων, μαύρους και ινδιάνους περιπλανώμενους ξυλοκόπους και κακοπληρωμένες εργάτριες στην κλωστοϋφαντουργία και τον ιματισμό. Δεν περιορίζονταν στα οικονομικά αιτήματα και στις σκληρές απεργιακές συγκρούσεις, αντιθέτως έδωσαν μάχες για την ελευθερία του λόγου, κράτησαν συνεπή διεθνιστική στάση κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, και αντιτάχθηκαν σε κάθε μορφής διακρίσεις. Η επιδίωξή τους ήταν η οργάνωση όλης της εργατικής τάξης σε «ένα μεγάλο συνδικάτο» (one big union) και η κατάργηση της μισθωτής εργασίας.

Το νέο που φέρνει η αντίληψη των επιμέρους ταυτοτικών κινήματων και πολιτικών δεν είναι

η αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης σ' όλες της τις εκδηλώσεις αλλά η αποσύνδεση των τελευταίων από την εκμεταλλευτική ουσία της αστικής κοινωνίας. **Τις κοινωνικές αντιθέσεις που υπάρχουν αντικειμενικά τις αντικαθιστούν τα άτομα, οι παραστάσεις τους και τα βιώματά τους.** Οι πυλώνες της σημερινής κοινωνίας, η αστική ιδιοκτησία και το κράτος της, βγαίνουν από το οπτικό πεδίο ή θαμπώνουν, ενώ τη θέση τους παίρνουν η κυριαρχία γενικά, όπως διαχέεται σε διάφορες σχέσεις και θεσμούς (σχολεία, νοσοκομεία, φυλακές, οικογένεια κ.ά.). Το υποκείμενο στη δράση του τεμαχίζεται με τη σειρά του σε πολλές ταυτότητες χωρίς κέντρο και οργανική σχέση μεταξύ τους. Οι πολιτικοί αγώνες αποσυνδέονται από την ταξική πάλη: «Το ζήτημα δεν είναι αν το ίδιο υποκείμενο -η εργατική τάξη- είναι δυνατόν να αναλάβει την επίτευξη δημοκρατικών στόχων ή όχι, αλλά αν, στην περίπτωση της ανάληψής τους, έχουμε να κάνουμε με τη συγκρότηση ενός νέου υποκειμένου στη βάση της συνάρθρωσης της ταυτότητας της εργατικής τάξης και της δημοκρατικής ταυτότητας» (*Για την επανάσταση της εποχής μας*, Ερνέστο Λακλάου, σελ. 123).

Η κινηματική δράση, σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, εκπορεύεται από επιμέρους ταυτοτικά υποκείμενα. Το 1977 μία ομάδα μαύρων λεσβιών φεμινιστριών στις ΗΠΑ οι Combahee River Collective όρισαν εύστοχα τις πολιτικές της ταυτότητας: «Αυτή η επικέντρωση στην καταπίεση που εμείς οι ίδιες έχουμε βιώσει παίρνει σάρκα και οστά στην έννοια της πολιτικής της ταυτότητας, πιστεύουμε ότι η πιο ουσιαστική και ενδεχομένως η πιο ριζοσπαστική πολιτική προκύπτει άμεσα από την ίδια μας την ταυτότητα, και όχι από το να προσπαθούμε να τερματιστεί η καταπίεση κάποιου άλλου [...] κανένας δεν είναι πιο άξιος από εμάς τις ίδιες να απελευθερωθεί» (*Το Διαλυτικό* τ.1, σελ.18). Κάθε επιμέρους ταυτότητα («πιο άξια να απελευθερωθεί») για τον εαυτό της και όχι συνολικός αγώνας για «να τερματιστεί η καταπίεση κάποιου άλλου», αυτός είναι ο πυρήνας αυτής της αντίληψης.

Ο κατακερματισμός του υποκειμένου σε επιμέρους ταυτότητες και ο επιλεκτικός (και χωρίς κέντρο βάρους) συνδυασμός τους («διαθεματικότητα») αλλάζει και την αντίληψη για τον αντίπαλο. Για τη συγκεκριμένη λογική, στην κατάληξή της, εχθρός δεν είναι ο ρατσισμός ως αστική πολιτική διαίρεσης της εργατικής τάξης που βλάπτεται έτσι στο σύνολό της, αλλά οι λευκοί γενικά. Εχθρός του ταυτοτικού φεμινιστικού κινήματος δεν είναι η διπλή εκμετάλλευση της γυναίκας από το κεφάλαιο, αλλά το αντρικό φύλο γενικά (η πάλη των «σεξουαλικών τάξεων»). Εχθρός του ταυτοτικού οικολογικού κινήματος δεν είναι το κέρδος αλλά ο ανθρωπίνος πολιτισμός γενικά.

Ο «καθαρός» προλετάριος όντως δεν υπάρχει, είναι μια αφαίρεση. Η πολιτική των ταυτοτήτων δεν αναδεικνύει απλά τις ιδιαιτερότητες συγκεκριμενοποιώντας την εργατική τάξη της εποχής μας, αλλά κραυγάζει τις διαφορές και τους διαχωρισμούς στο εσωτερικό της διαιωνίζοντας τις, έστω και με την αντιστροφή τους, συμπληρώνοντας την αστική πολιτική της διάσπασής της.

Κομμουνισμός και καθολική απελευθέρωση

Ο επαναστατικός μαρξισμός είναι αντίθετος στον εργατισμό

Ο μαρξισμός στη θεωρία κι ο κομμουνισμός στην πολιτική έχουν κατηγορηθεί ότι εκφράζουν μια εργατική ταυτότητα εξίσου μερική όπως κάθε άλλη (πίσω από την οποία μάλιστα κρύβεται η φιγούρα του λευκού άντρα εργάτη). Τίποτα δεν είναι πιο αναληθές. Ο

επαναστατικός μαρξισμός (και όχι οι οικονομίστικες ρεφορμιστικές καρικατούρες του) είναι αντίθετος στον «εργατισμό». Οι κομμουνιστές βάζουν στο στόχαστρο την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής και την εκμετάλλευση επιδιώκοντας την κατάργησή τους, γι' αυτόν τον σκοπό προκρίνουν ως υποκείμενο την εργατική τάξη σε όλη την ποικιλομορφία της. Οι προλετάριοι, ως παραγωγοί του κοινωνικού πλούτου και ως μη έχοντες μέσα παραγωγής, δεν μπορούν να απελευθερωθούν αν δεν απελευθερώσουν ταυτόχρονα την ανθρωπότητα και το περιβάλλον από το κεφάλαιο και την καταπίεση σ' όλες τις μορφές της.

Οι κομμουνιστές προτάσσουν την εργατική πολιτική μόνο με αυτή την καθολική απελευθερωτική έννοια, δεν υποστηρίζουν άκριτα οποιοδήποτε μερικό στόχο ή κίνηση προέρχεται από εργάτες (π.χ. εργάτες της Ελντοράντο στη Χαλκιδική). Οι τάσεις υποταγής των τελευταίων στο κεφάλαιο και στους θεσμούς του, η προσκόλληση στα μερικά και άμεσα συμφέροντα σε βάρος των καθολικών και μακροπρόθεσμων, ήταν και είναι πάντοτε ισχυρές, ιδίως σήμερα.

Ένα παράδειγμα τέτοιας και μικρόψυχης, ταυτοτικής δράσης έδειξε το εργατικό κίνημα στην κατεχόμενη Γαλλία. Εξαιτίας της αδυναμίας της γαλλικής αντίστασης να αποτρέψει την πολιτική επιστράτευση από τις γερμανικές αρχές κατοχής το καλοκαίρι του 1942, 240.000 γάλλοι εργάτες έφυγαν για τα εργοστάσια της Γερμανίας. Στη συνέχεια, οι αντιδράσεις των υποψήφιων για επιστράτευση εργατών στράφηκαν ενάντια στις διατάξεις του μέτρου που εξαιρούσαν τους αγρότες και τους φοιτητές, με αποτέλεσμα την άρση τους το καλοκαίρι του 1943. Οι γάλλοι εργάτες ικανοποιήθηκαν που δεν έφευγαν μόνοι για τα εργοστάσια της Γερμανίας. Τέτοιες εργατικές «νίκες» να μας λείπουν.

Η πολιτική ορθότητα ως διορθωτικό του συστήματος

Η Χίλαρι Κλίντον σε μια προεκλογική ομιλία της το 2016 στη Νεβάδα αναρωτιόταν ρητορικά: «Αν αύριο καταργούσαμε τις μεγάλες τράπεζες, και θα το κάνω αν τους αξίζει, θα έθετε τέλος στο ρατσισμό; Θα έθετε τέλος στον σεξισμό; Θα καταργούνταν οι διακρίσεις απέναντι στην κοινότητα των ΛΟΑΤ; Θα έκανε αυθημερόν τους ανθρώπους πιο φιλόξενους απέναντι στους μετανάστες;» (*Το Διαλυτικό* τ.1 σελ. 26). Η Κλίντον και η αστική τάξη στον αναπτυγμένο καπιταλισμό αντιδιαστέλλουν (καθόλου τυχαία) τη σύγκρουση με «τις μεγάλες τράπεζες» με την αντιμετώπιση του ρατσισμού και του σεξισμού, τοποθετώντας τα μάλιστα κυρίως στο επίπεδο των ατομικών συμπεριφορών και της πολιτικής ορθότητας. Το κομμουνιστικό κίνημα δεν μπορεί να αντιμετωπίζει αυτά τα ζητήματα ως ανύπαρκτα ούτε να δηλώνει «αναρμόδιο». Αντίθετα πρέπει να τα συμπεριλαμβάνει ως στιγμές στην καθολική απελευθέρωση του ανθρώπου από την εκμετάλλευση και την καταπίεση σε όλες τις μορφές, ενώ ο κάθε εκμεταλλεζόμενος πρέπει να βλέπει στον αγώνα για «να τερματιστεί η καταπίεση κάποιου άλλου» τη δική του απελευθέρωση.

Οι επιμέρους ταυτότητες και κινήματα που συγκρούονται μεταξύ τους δεν είναι ουδέτερο πεδίο αλλά ακριβώς το γήπεδο της αστικής πολιτικής γι' αυτό και ληλατούνται από διάφορες εκδοχές της (να μην ξεχνάμε ότι και οι εθνικισμοί είναι ρεύματα ταυτότητας). Στην καλύτερη περίπτωση συγκροτούν ένα νεόκοπο, διαθεματικό, ατομικιστικό ρεφορμισμό. Ιδίως σήμερα που η καπιταλιστική εκμετάλλευση είναι σχεδόν αόρατη ακριβώς γιατί θεωρείται αυτονόητη. Οι άνθρωποι δεν την αντιλαμβάνονται όπως δεν αντιλαμβάνονταν για χιλιάδες χρόνια τη βαρυτική έλξη επειδή πίστευαν ότι η φυσική θέση των αντικειμένων είναι να παραμένουν κολλημένα στο έδαφος.

**Μπάμπης Συριόπουλος, μέλος της Επιτροπής Θεωρίας και της ΠΕ του ΝΑΡ,
εφημερίδα ΠΡΙΝ 2/4/2018**

[Tweet](#)
